

Karlstadmodellen

Motivering till språkträning

Humanistisk grundsyn

Karlstadmodellen är först och främst en tankemodell¹ som bygger på en humanistisk syn på människor och människors utveckling. Människan är samhällets centrum och varje människa är unik samtidigt som alla människor är olika. Människan är i sig en helhet men samtidigt en del i större helheter tillsammans med andra människor. I sin utveckling söker människan helheter i sam- och växelspel med sin omgivning².

Därför måste också språkträning ske på olika sätt för olika människor utifrån vars och ens behov och förutsättningar och inom de vardagliga ramar som skapar meningsfulla helheter kring individen..

Människovärde

Varje barn, ungdom och vuxen har ett egenvärde som är lika högt som varje annan människas. Egenvärdet har inget med prestation, status eller egenskaper att göra utan avser värdet av att vara människa. Rättvisa råder då var och en ges möjlighet att utvecklas maximalt utifrån sina förutsättningar.

Därför har varje människa rätt till det stöd, den tid, den resurs och den stimulans som han eller hon behöver för att kunna leva ett rimligt gott liv. Den som behöver språkträning ska erhålla den resurs som språkträningen kräver.

¹ Teoretisk hemvist; humanistisk psykologi, kultur-historiska skolan, interaktionistisk-transaktionistisk teori
Ideologisk hemvist: Empowermentrörelsen med metoder som bla Participatory research

² Bronfenbrenner, 1979. Human-ekologisk teori om utveckling

Människan; ett subjekt

Varje människa är också ett subjekt, i sig själv kreativ och handlingsberedd. Hon är hela tiden på väg i sin utveckling men i sin egen takt och utifrån de förutsättningar som arvet och omgivningen ger. På sin väg framåt bildar hon sig genom att lära sig olika saker med hjälp av sinnen, rörelser och språk. Erfarenhet läggs till erfarenhet; också då det gäller språkutveckling.

Därför ska språkträning utgå från den enskilda människans vardagsliv och genom hennes eget handlande. Det är aldrig för tidigt att börja med språkträning men det är heller aldrig för sent.

Människans inre liv

Varje människa har ett inre liv i sina minnen, tankar och känslor. Detta inre liv syns inte på utsidan men vi drar slutsatser om det utifrån individens beteenden. Det inre livet är i lika grad beroende av språk som de språkliga beteenden vi känner igen i tex kommunikation och informationssökning. Själens behov av språk är lika stora som kommunikations.

Därför ska språkträningen vara sådan att känsla, tanke och minne vävs ihop på ett positivt sätt av just språket. Därför ska språkträningen ske på ett sådant sätt att barnet/den unge/den vuxne erbjuds utmaningar som lockar till egen handling. Språkträningen ska vara sådan att fantasins värld öppnas eller breddas.

Människan; en social varelse

Varje människa lever också i gemenskap med andra. Språkträningen syftar till att den som språktränar ska bli innesluten i olika sociala grupper. Språkutveckling är i ett avseende en ökad kompetens att hantera språket inom olika samhällsstrukturer, från den allra mest personliga sfären i en-till-en situationer, till kompetens som omfattar många olika närliggande sfärer och till ett deltagande i samhällsdebatten och i ett kulturutbyte³.

Därför behövs det många goda samtalspartners som kan föra samtal på det sätt som är bäst för den som språktränar tex med tecken-till-tal. Därför måste språkträningen också omfatta många människor som finns i de naturliga miljöerna till den som språktränar. Därför måste miljöer anpassas efter den som är språkstörd.

³ Bronfenbrenner, 1979

Språk; demokratins förutsättning

Den största likheten mellan människor är egentligen att alla är olika. På detta faktum bygger också demokratin; utan accepterad och godkänd olikhet mellan människor så finns ingen demokrati. Emellertid ställer demokratin vissa krav på sina deltagare och ett av de mest grundläggande kraven är att kunna påverka och låta sig påverkas av andra. Till detta krävs förmåga att kommunicera och hantera information på samma sätt som de flesta andra. Människans språk blir med detta synsätt både demokratins förutsättning och dess inträdesbiljett. För demokratins skull vore det en självklarhet att den som har en språkstörning, talstörning eller kommunikationsstörning erbjuds det språkstöd och den språkträning som just han eller hon behöver.

Därför måste tillgängligheten till olika sociala arenor ökas bla genom att fler lär sig att kommunicera med alternativ till talet. Därför måste förutsättningarna till delaktighet ökas genom att segregering åtgärder tas bort. Därför måste utbildningsinsatser inom skola och arbetsliv förbättras. Därför måste språkträning ses i sitt sociala sammanhang men också inlemmas i sociala sammanhang.

Familjecentrering

Språkträning i praxis måste utgå från den enskilda människan och bygga på det som är starkt och samtidigt utveckla det som är svagt. Det betyder att det är viktigare för dem som deltar i språkträningen att veta nåt om barnets/den unges/den vuxnes livsvärld av erfarenheter, intressen, motivation, självförtroende och känslor än att känna till hans/hennes ”absoluta” (=det som testen mäter) kognitiva eller motoriska förutsättningar. Detta i sin tur betyder att det är människor som står honom/henne nära som är de bästa ”agenterna”⁴ i språkträningen. Det gäller att veta en hel del om personen för att vara en så god språktränare som möjligt.⁵

Därför ska språkträning vara familjeorienterad och förankrad i personens naturliga sociala nätverk.

⁴ ”agent” annat ord för pedagog dvs den som fattar den lärandes hand och varsamt leder framåt. Det är den lärande som själv lär men pedagogen som visar vägen

⁵ Utgår från tanken att språk och språkutveckling sker som en del i en helhetsutveckling. Språket och dess utveckling ”använder” generella kognitiva mekanismer snarare än språkspecifika. Utgår också från teorin att det är användning (den social och kognitiva) av språket som driver utvecklingen av lexikon, grammatik, fonologi prosodi. Det är behovet och lusten som skapar de sammanhang inom vilka utveckling till hel person sker.

Pedagoger

De vuxna ska vara pedagoger i betydelsen att de visar vägen, röjer den från hinder och leder den som lär framåt på vägen mot nästa utvecklingsfas. Den gode pedagogen avpassar både hastighet och sätt att färdas framåt efter individens lust och förutsättningar⁶. Den som språktränar behöver många goda pedagoger.

Därför är språkträning enligt Karlstadmodellen ett livslångt lärande och ett samarbete mellan många. Därför är det viktigt att ständigt diskutera status-mål-metod- utvärdering.

Lärande

Lärande av språk är, enligt Karlstadmodellen en ständigt pågående process hos oss alla. Hela livet är en färd mot ett allt rikare språk. En del av oss lever i miljöer som ger oss möjligheter att utvecklas optimalt, andra lever i miljöer där våra potentialer till språk inte tas tillvara⁷. Vissa av oss behöver väl tillrättalagda miljöer för att få en så gynnsam språklig utveckling som möjligt⁸.

Därför kan språkträning knappast bli för kontinuerlig om blott kontinuitetens innehåll följer barnets utveckling. Det är dock inte antalet träningstillfällen i sig som är avgörande utan snarare en tillräckligt stor träningsmängd som dessutom relaterar till tidigare kunskaper, färdigheter och erfarenheter för att skapa meningsfulla sammanhang

Individualisering

Det finns inte *ett* sätt att lära språk. Snarare är det så att vi har våra personliga strategier. Ibland känner vi igen strategierna men personer som har grava språkstörningar är ofta ”hemliga” i detta avseende – vi känner inte igen deras strategier, vi förstår inte hur de gör⁹. I det läget är det lätt att med bortförklaringar säga att personen inte förstår, vill eller kan.

Därför är det viktigt att språkträning anpassas till varje person och att den bestäms i samråd med de vuxna som står personen nära i en vardag. Det finns inte en modell, ett material eller en metod som passar för alla. Nyckelprinciperna är dock att personen erhåller tillräckligt många tillfällen till inläring och framför allt till att använda det de lärt. Av denna enkla anledning måste språkträningen ske i vardagens rutiner och på alla olika sociala arenor som personen delar sin vardag mellan.

⁶ Vygotskys teori om proximala zoner

⁷ ett antal års arbeten på barnhem i öststater. Det är en typ av deprivation som är väl känd sedan tidigare studier. Problematiken är överförbar till vårt samhälle om än i andra grader.

⁸ Enl WHO's skrivning av skillnaden funktionsstörning – handikapp. En funktionsstörning tex språkstörning måste inte leda till handikapp - yttre åtgärder kan mildra eller förhindra konsekvenserna. En av de allra viktigaste åtgärderna är att människor i sociala nätverken anpassar miljön, krav och förväntningar och sitt sätt att kommunicera till den som har en funktionsstörning. Detta kräver kunskaper av andra personer.

⁹ kunskapsläget är lågt. Forskningen går långsamt eftersom området inte tillhör de av samhället prioriterade

Språkträning

Språkträning kan ses som ett kontinuerligt förlopp där utveckling betyder att ständigt vara på väg mot alltmer avancerade språkliga förmågor och insikter. Alla reser vi var och en i sin egen takt och ibland längs egna vägar¹⁰. Alla är vi språktränare genom hela livet eftersom vi i varje äkta samtal ges anledning till nyansering eller fördjupning av något vi redan lärt eller till nyinläring. Språkträning är en livslång process; skillnaden mellan oss språktränare är VAD vi tränar och HUR vi tränar oss.

Därför är en av språkträningens allra viktigaste uppgifter att se till att dessa vägar är så fria från hinder och så fulla av spännande utmaningar som möjligt.

Därför är det aldrig för tidigt att kliva på denna språkträningsresa MEN det är heller aldrig för sent.

¹⁰ Teorier om lärande och utveckling som visar på mångfald snarare än enhetlighet i strategier och processer. Lärande är en social process men med individuella särdrag, kunskap är konstruktion och verkligheten är det vi uppfattar – rättfärdigandet av handlingar, kunskaper etc sker genom att vi sätter in det i hela meningsskapande sammanhang. Produkttänkandet har liten plats i Karlstadmodellen